

ALENA VRBANOVÁ

Word, text, and activism – the triad of instant poetry

by Gabriela Birošová

Annotation

Visual artist, activist, and slam poet Gabriela Birošová has already focused on socially important topics during her studies at the Faculty of Fine Arts of the Academy of Arts in Banská Bystrica (2015 – 2021, Digital Media Studio of Prof. MgA. Michal Murin, ArtD.). Not only political and social, but also cultural and ethical topics, such as the suppression of civil liberties and rights in the area of sexual orientation, many times rigid practices, and rhetoric of church leaders. Through multiple visual media and their interweaving, she critically reflects on the state of culture and the position of art in Slovakia. She focuses primarily on performative and intermedia expressions and artistic creation associated with text and words. She writes author's poetry and performs as a slam poet. In recent years, she has been known for numerous public activities – protests and discussions, which she actively co-organizes. She cooperates with several civic platforms such as *"Not in our city,"* *"For a decent Slovakia"* and *"Cultural strike committee"*. In 2018, she received the *"Feather"* award from the White Crow Council for organizing the protests *"For a decent Slovakia"* and, in 2019 the *"Heart in the Palm"* award in the category of volunteering in the field of human rights.

PhDr. Alena Vrbanová, PhD. (*1960) is a historian, theoretician and art critic. She studied Art History, Theory, and Criticism at the Faculty of Arts of Comenius University in Bratislava (1979 – 1983). She completed her doctorate work at the Institute of Literary and Artistic Communication of Constantine the Philosopher University in Nitra (2007 – 2012). From 1984 to 2007 she worked at the State Gallery in Banská Bystrica as curator of collections and exhibitions, also serving as its director for the periods 1992 – 1995 and 1999 – 2007. Since 2003 she has taught at the Academy of Arts' Faculty of Fine Arts in Banská Bystrica. Her focus is on researching and reflecting on art from the second half of the 20th century, and on artistic prints, chiefly in non-traditional experimental forms.

alena.vrbanova@gmail.com

Gabriela Birošová: Studňa hieronymitánov, 2022, inštalácia, kombinovaná technika, zrkadlo osadené na drevenej konštrukcii, Kláštor, Štiavnické Bane, kurátorka: Michaela Šuranská. Záber z otvorenia výstavy, detail. Foto: Gabriela Birošová



ALENA VRBANOVÁ

Slovo, text a aktivizmus: triáda instantnej
poézie Gabriely Birošovej



Gabriela Birošová: Studňa hieronymitánov, 2022, inštalácia, kombinovaná technika, zrkadlo osadené na drevenej konštrukcii, Kláštor, Štiavnické Bane, kurátorka: Michaela Šuranská. Záber z otvorenia výstavy. Foto: Gabriela Birošová



Vizuálna umelkyňa, aktivistka a slam poetka Gabriela Birošová sa už počas štúdií intermediálnej tvorby na Fakulte výtvarných umení Akadémie umení v Banskej Bystrici (2015 – 2021, ateliér digitálnych médií pod vedením prof. MgA. Michala Murina, ArtD.) orientovala na spoločensky závažné témy. Nielen politické, sociálne, ale aj kultúrno-etické, akými sú potláčanie občianskych slobôd a práv v oblasti sexuálnej orientácie alebo často rigidné praktiky a rétorika predstaviteľov cirkvi. Prostredníctvom viacerých vizuálnych médií a ich prelínaním kriticky reflektuje stav kultúry a postavenie umenia na Slovensku.

Z hľadiska použitých médií sa umelkyňa orientuje na performatívne a intermediálne prejavy a tvorbu spojenú s textom a so slovom. Píše autorskú poéziu a vystupuje ako slam poetka. V posledných rokoch je známa z početných verejných aktivít – protestov a diskusií, ktoré aktívne spoluorganizuje.¹

Formáty jej instantnej poézie (čo je zároveň aj autorkin pseudonym) sú niekedy stručné, glosátorské, plné významových permutácií a objavných skratov, inokedy majú podobu dlhších poetických predstavení. Pri písaní textov používa klasický písací stroj a jeho retrofonty v odkaze a v rezonancii s vizuálnou poéziou 60. a 70. rokov 20. storočia. Obsah vychádza z pozorovaní politických udalostí a ich následkov na spoločnosť v podobe postupnej sublimácie skutočných občianskych a spoločenských hodnôt. Vo svojich textoch sa pohybuje od vizuálnej poézie, kde spravidla pracuje s rozkladom, dekonštrukciou a repetitívnosťou slova alebo fúzuje viacero slov, až po performatívne prezentovanú slam poéziu (je to žáner súčasnej poézie, ktorá kombinuje prvky performancie, písania, súťaženia a účasti publika). Jej texty takmer vždy obsahujú narážku alebo dvojmysel.

U Birošovej vidno inšpiráciu vizuálnym textom z pouličnej billboardovej situácie alebo z transparentov. Zaujímavým je napríklad rozklad či skôr permutácia slova *ministerka* ako *mini stierka* alebo mena prezidenta Havla ako *neHA-VELvet* a mnohé iné. Zdanlivo popletené, do seba vklinené slová a vety výstižne vyjadrujú vzniknutú socio-kultúrnu situáciu. S instantnou poéziou – ohýbaním slov a viet – súvisí aj prednes autorskej slam poézie, pričom jej aktivistický rozmer a osobné nasadenie zdôrazňujú údernosť a dramaturgiu prejavu. V roku 2019 v rámci Mikrofestivalu Percepcia – Rok od vraždy, ktorý realizovala v spolupráci s vizuálnym umelcom a aktivistom Martinom Bízikom, vytvorila rozmerný nápis na dlažbe centrálneho námestia v Banskej Bystrici All for Jan and Martina špeciálnou farbou tak, aby sa stal čitateľným len vplyvom dažďa a vody. Dážď, polievanie, kropenie majú aj svoj truchlivý a memorabilný rozmer. Kreslenie monumentálnych nápisov svetlom *SOS Kultúra, aj Bystrica je pri tebe* (2020) bol participatívny projekt so študentmi Akadémie umení, ktorý iniciovala Birošová spolu s Dominikou Kolačkovskou. Obe, vtedy ešte študentky, nadviazali na iniciatívu Archtung.²

Performatívny charakter mala dlhodobo realizovaná akcia s názvom *Lo(c)kácia*, ktorá bola jej diplomovou prácou (2021). Počas každodenného performatívneho chodenia sa autorka sústredila paralelne na dve témy – jednak na lockdownovú izoláciu, odlúčenie od priateľov a školy, jednak na intenzívny kontakt so svojimi blízkymi regiónmi, s ich prírodou, s rodinou a so všetkými. V máji 2021 na túto performanciu nadviazala performatívnu prechádzku v dĺžke 59 kilometrov, akciou a inštaláciou *Unlo(c)kácia*³, kde predstavila aj svoju „medonosnú“ inštaláciu autorskej poézie prezentovanú v galérii Koniareň v Trebišove. Sériu inštalácií vo verejnom priestore realizovala aj v roku 2022. Site-specific inštalácia so zrkadlovou plochou umiestnenou do otvoru

¹ Svoje aktivistické občianske pôsobenie prelína s umeleckým. Spolupracuje s viacerými občianskymi platformami, ako sú Nie v našom meste, Za slušné Slovensko a výbor Kultúrneho štrajku.

² Občianske združenie Archtung a kolektív. Autormi projektu boli Robert Slimák a Daniel Horňák.

³ Príchod umelkyne na vernisáž kolektívnej výstavy *Oblasti ne-volného pohybu*. Kurátorom výstavy bol Adam Korcsmáros. Pozri bližšie: [https://koniarengallery.com/oblasti-ne-volného-pohybu/](https://koniarengallery.com/oblasti-ne-volneho-pohybu/)

Gabriela Birošová: NEZABÚDAME JÁN A MARTINA, 2023, reinštalácia, nano (vodoodpudivý) náter aplikovaný cez maketu na dlažbové kocky. Námestie SNP, Banská Bystrica, kurátorka: Nina Vrbanová. Foto: Nina Vrbanová



Gabriela Birošová: ŠACH-MACH, 2022/2023, inštalácia vytvorená pre festival DOM 2022, v roku 2023 bola nainštalovaná a osadená do kaziet vytvorených v 3D tlačiarňi pre Bielu noc a Noc výskumníkov. Námestie Nežnej revolúcie pred Starou tržnicou v Bratislave.



Gabriela Birošová: (BIO)KAPA(CITY), ŠACH-MACH, NEVLÁD(ZEM), 2022. Inštalácia bola vytvorená pre festival DOM 2022. Inštalovaná bola v priestoroch Prüger-Wallnerovej záhrady v Bratislave

vyschnutej studne na nádvorí bývalého barokového kláštora v Štiavnických Baniach s názvom *Studňa hieronymitánov* zrkadlí históriu v prieniku s reálnym časom. Zrkadlo ako simulovaná hladina vody v studni zachytáva nielen oblohu, ale najmä účastníkov a návštevníkov podujatia.⁴ Prostredníctvom využitia špecifickej estetiky prostredia devastovanej kultúrnej pamiatky autorka upozornila aj na ubúdanie vody a inštalácia sa tak stala ekologickým mementom. S kruhovým levitujúcim monumentálnym zrkadlom pracovala aj v rámci kolektívnej výstavy *Artrrooms Moravany 5: Ako v sne*, kde vytvorila site-specific inštaláciu *Sv. odraz* v komunikácii s kupolou oratória a krstiteľnice.⁵ Vzniklo tak rozhranie medzi nebom a hriechom, medzi nebom a zemou.

V inštaláciách Gabriely Birošovej sa ako jej autorský atribút často objavuje ready-made písací stroj. Použila ho aj v inštalácii *Vojna Slow* (2022) v rámci festivalu FRAJ 2022⁶ v Rimavskej Sobote ako pamätník zavraždeným ukrajinským žurnalistom. Papier, ktorý vychádza z písacieho stroja, je perforovaný, akoby rozstrieláný či dobodaný. Súčasťou inštalácie sú tiene po týchto priestreloch. V rámci podujatia Biela noc 2023 v centre Bratislavy inštalovala tri textové objekty z machu (BIO)KAPA(CITY), ŠACH-MACH a NEVLÁD(ZEM)⁷, v ktorých reagovala na klimatickú krízu.

4 Umelecké sympóziu *Kláštor Opening – „Task-scape“*. Kurátorkou výstavy bola Michaela Šuranská.

5 Hlavnými kurátorkami výstavy *Artrrooms Moravany 5* boli Jana Písaříková a Nina Vrbanová.

6 Festival FRAJ 2022, Rimavská Sobota. Kurátorkou výtvarnej časti festivalu bola Natália Šimonová.

7 Inštalácia bola premiérovou vytvorená pre festival DOM 2022. Inštalovaná bola v priestoroch Prüger-Wallnerovej záhrady

Performatívne a kreatívne putovanie krajinou v roku 2023 spojila Birošová s písaním instantnej poézie, ku ktorej sa vrátila v rámci festivalu *Into The Miracles*⁸ v performancii *Putovanie → putovanie*.

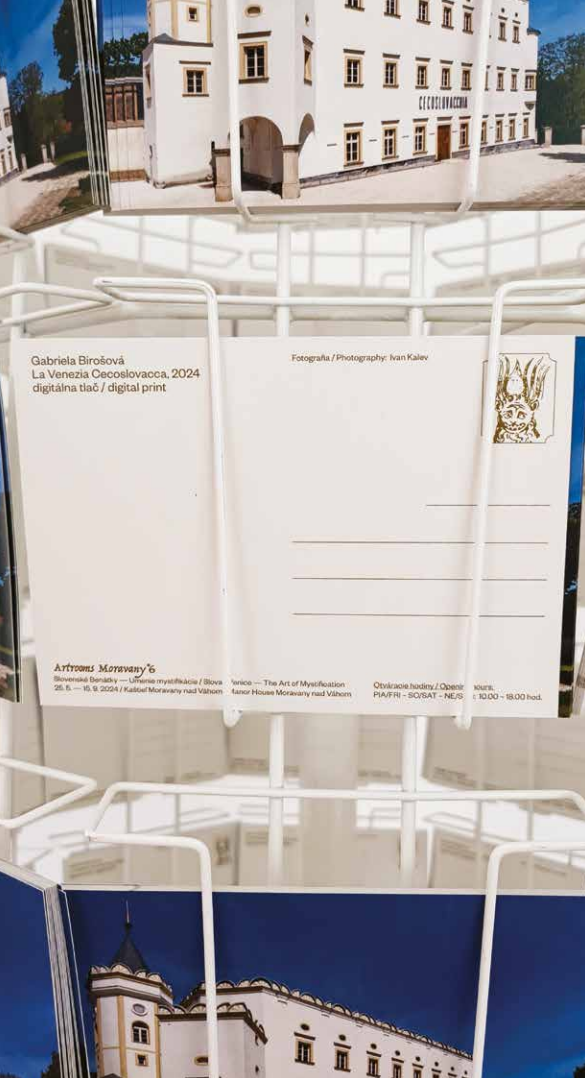
Vlaňajší rok priniesol v tvorbe Gabriely Birošovej viacero zaujímavých projektov, ako je participatívne ladená inštalácia *La Venezia Cecoslovacca/Československé Benátky*, ktorú tvorí séria manipulovaných pohľadníc s odkazom na dlhodobo zatvorený český a slovenský pavilón v Benátkach.⁹ Umelkyňa použila fotomontáž s textom *CECOSLOVACCHIA*, ktorý umiestnila nad vstupom do budovy kaštieľa v Moravanoch nad Váhom.¹⁰ Pohľadnice rozposielali návštevníci a účastníci výstavy *Artrrooms 6* (Moravany nad Váhom). Na festivale *Pohoda 2024* v Trenčíne v priestore Slobodný ateliér vytvorila interaktívnu inštaláciu *Hojdačka* s textom *Bez vetra sa ani lístok nepohne*. Kým hojdačka symbolizuje letnú pohodu a oddych, text upozorňuje na vnímanie, rezonanciu a bdelosť.

v Bratislave. Kurátorkami projektu boli Martina Ivičič a Marianna Brinzová.

8 Pozri bližšie: <https://www.intothemiracles.com/en/about-the-festival/>

9 Český a slovenský pavilón v Benátkach bol zatvorený v rokoch 2019 – 2024.

10 Pohľadnice vznikli pre výstavu *Artrrooms Moravany 6: Slovenské Benátky*. Umenie mystifikácie. Hlavnými kurátorkami výstavy boli Barbora Komarová a Miroslava Urbanová.



Gabriela Birošová: La Venezia Cecoslovacca (Československé Benátky), 2024, fotomontáž, digitálna tlač, pohľadnice, stojan. Kaštieľ, Moravany nad Váhom, Artrooms Moravany 6, kurátorky: Miroslava Urbanová a Barbora Komarová. Foto: Gabriela Birošová

Gabriela Birošová: Future 2024, intervencia, text, banner, elektrostatická mliečna fólia na sklo, 40 x 60 cm. Generálny konzulát Slovenskej republiky v Bruseli. V rámci výstavného projektu Korene, odborná spolupráca: Lenka L. Lukačovičová a Martina Rötlingová; kurátorka: Nina Vrbanová. Foto: Martina Rötlingová



Textová minimalistická inštalácia *Future*¹¹ reprezentuje soliterným slovom napísaným fontom Futura, ako aj spôsobom a miestom inštalácie neistú budúcnosť Slovenska a možno aj Európskej únie. Umiestnenie na plote Generálneho konzulátu SR v Bruseli tento odkaz adresne lokalizuje. V roku 2024 autorka realizovala rozsiahlu site-specific autorskú výstavu v Krajskej galérii v Prešove s názvom *Hore birdy*, čo v šarišskom nárečí znamená hore nohami.¹² Poňala ju ako bohato štruktúrovanú textovú intervenciu do zákutí nevýstavných priestorov galérie. V jednotlivých častiach vtipne naviguje diváka do sveta umenia a inštitúcie, kde hľadá prieniky miesta a zovšeobecňujúcich pojmov o umení, ako je reflexia, diskurz, bod G či transparentnosť, alebo pracuje s mystifikáciou, keď cituje Yvesa Kleina alebo *Biely text v bielom priestore*.

11 Generálny konzulát SR v Bruseli, Belgicko. Sériu výstav vznikla v spolupráci s umeleckým kolektívom 40 x 60 BRUSSELS.

12 Výstavu *Hore birdy* kurátorsky pripravil prof. Michal Murin.

PhDr. Alena Vrbanová, PhD., (*1960) je historička, teoretička a kritička umenia. Vyštudovala vedu o výtvarnom umení na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (1979 – 1983). Doktorandské štúdium absolvovala v Ústave literárnej a umeleckej komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre (2007 – 2012). V rokoch 1984 – 2007 pôsobila v Štátnej galérii v Banskej Bystrici (dnes Stredoslovenská galéria) ako kurátorka zbierok a výstav, v rokoch 1992 – 1995 a 1999 – 2007 ako riaditeľka. Od roku 2003 pôsobí na Fakulte výtvarných umení Akadémie umení v Banskej Bystrici. Zameriava sa na výskum a reflexiu umenia druhej polovice 20. storočia a na oblasť umeleckej grafiky, predovšetkým jej experimentálnej netradičnej podoby.

alena.vrbanova@gmail.com